Downloaded from UvA-DARE, the institutional repository of the University of Amsterdam (UvA)
http://dare.uva.nl/document/206196

File ID	206196
Filename	Nederlandse samenvatting

SOURCE (OR PART OF THE FOLLOWING SOURCE):

Type	Dissertation
Title	Versatile citizens: media reporting, political cynicism and voter behavior
Author	M.L. Adriaansen
Faculty	Faculty of Social and Behavioural Sciences
Year	2011
Pages	168
ISBN	978-90-5335-370-7

FULL BIBLIOGRAPHIC DETAILS:
http://dare.uva.nl/record/368292

Copyright

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (http://dare.uva.nl)

Nederlandse Samenvatting

De verhouding tussen politiek, media en burgers is de afgelopen decennia veranderd. Media doen meer dan voorheen hun best informatie te brengen die burgers kan boeien. Hierdoor berichten ze op een andere manier over politiek dan vroeger. Veel nieuws is tegenwoordig strategisch van aard; gaat over de machtsstrijd tussen politieke actoren, over winst en verlies en de prestaties van politieke actoren. Dit betekent overigens niet dat inhoudelijke berichtgeving is verdwenen. De media zijn niet meer een vanzelfsprekende spreekbuis voor politici. Veel meer dan in het verleden moeten politici hun best doen om op een positieve manier in de media te komen. Tegelijkertijd zijn burgers politiek cynischer geworden en is hun kiezersgedrag veranderd: ze twijfelen en wisselen vaker. Deze intrigerende ontwikkelingen vormen de inspiratiebron voor dit proefschrift. Aan de hand van de twee hoofdvragen (zie onderstaande figuur) bestuderen we de relatie tussen deze verschillende ontwikkelingen. De belangrijkste concepten die in dit proefschrift worden gebruikt, zijn samengevat in het kader op de volgende pagina.

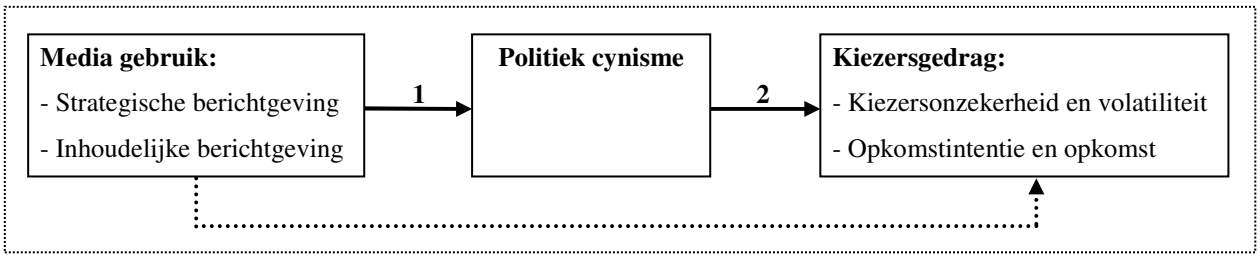

De eerste hoofdvraag is in hoeverre strategische en inhoudelijke berichtgeving van invloed zijn op de mate van politiek cynisme onder burgers. Veel onderzoeken zijn alleen gericht op ongunstige effecten van mediagebruik op gedrag en attitudes. In deze studie kijken we niet alleen naar ongunstige maar ook naar gunstige effecten. Wanneer nieuws over politieke actoren (politici en politieke partijen) in een strategisch frame wordt geplaatst, dan kan de manier waarop burgers over politieke actoren denken beïnvloed worden. Uit eerder onderzoek is gebleken dat strategisch nieuws kan leiden tot meer politiek cynisme en een lagere opkomst bij verkiezingen. Dit ongunstige effect van nieuws op cynisme en opkomst wordt ook wel de cynisme-spiraal genoemd. Echter als strategisch nieuws leidt tot een toename van cynisme, dan kan ander nieuws, zoals inhoudelijk nieuws, leiden tot een afname van cynisme. Daarom hebben we zowel gekeken naar de mogelijke ongunstige gevolgen van blootstelling aan strategisch nieuws voor politiek cynisme, als naar de mogelijke gunstige gevolgen van inhoudelijk nieuws.

De tweede hoofdvraag betreft de mate van invloed van politiek cynisme op kiezersgedrag. Politiek cynisme is in de afgelopen decennia toegenomen en burgers hebben meer twijfels gekregen over de betrouwbaarheid en competenties van politieke actoren. Het is waarschijnlijk dat burgers met dit soort cynische gevoelens meer moeite hebben om te beslissen op welke partij zij stemmen en gemakkelijker overstappen naar een andere partij. Politiek cynisme kan derhalve leiden tot grotere kiezersonzekerheid en -volatiliteit. Tegelijkertijd kunnen cynische burgers ook besluiten om helemaal niet te stemmen. Hoewel het effect van politiek cynisme op de partijkeuze en de opkomst al vaker onderzocht is, worden onzekerheid en volatiliteit vaak buiten beschouwing gelaten. In dit proefschrift kijken we naar de effecten van cynisme op zowel opkomst als op de onzekerheid en volatiliteit van kiezersgedrag.

De belangrijkste concepten in dit proefschrift
Strategische berichtgeving (strategic coverage): berichtgeving over winst en verlies, de machtsstrijd tussen politieke actoren, de prestaties van politieke actoren en de publieke perceptie daarvan. Ook “horse race” nieuws en “game-oriented” nieuws horen hierbij en er wordt vaak gebruik gemaakt van oorlogsretoriek en sporttermen.
Inhoudelijke berichtgeving (substantive coverage): berichtgeving met informatie over de huidig en toekomstig overheidsbeleid, politieke standpunten van partijen en ideologieën en ideeën.
Politiek cynisme (political cynicism): sterk wantrouwen ten opzichte van de betrouwbaarheid en / of competentie van politieke actoren. Het tegenovergestelde van politiek vertrouwen.
Electorale volatiliteit (electoral volatility): het percentage zetels dat van partij wisselt tussen twee opeenvolgende verkiezingen. Dit wordt gemeten op geaggregeerd niveau.
Kiezersvolatiliteit (voter volatility): het percentage burgers dat niet dezelfde partij kiest in twee opeenvolgende verkiezingen. Dit wordt gemeten op individueel niveau. Een wisselende kiezer is iemand die niet op dezelfde partij stemt in opeenvolgende verkiezingen. **Ideologische kiezersvolatiliteit** betreft de ideologische omvang van de verandering; wisselen tussen verwante partijen wordt beschouwd als een "kleinere verandering" dan wisselen tussen niet verwante partijen. De grootte van de stap tussen deze twee partijen noemen we ideologische kiezersvolatiliteit.
Kiezersonzekerheid (voter uncertainty): het percentage burgers dat kort voor de verkiezingen een keuze maakt of dat aarzelt op welke partij te stemmen. Dit wordt gemeten op individueel niveau. Een twijfelende kiezer is iemand die twijfelt welke partij te stemmen en pas kort voor de verkiezingen een keuze maakt. **Ideologische kiezersonzekerheid** betreft de ideologische omvang van het twijfelen; twijfelen tussen verwante partijen kan worden beschouwd als een "kleinere twijfel" dan twijfelen tussen niet verwante partijen.

De verschillende studies

Alvorens de onderzoeksvragen te beantwoorden, leggen we in **hoofdstuk 1** vast **wat vertrouwen en wantrouwen / cynisme precies betekenen voor burgers**. Welke dimensies liggen aan deze positieve en negatieve attitudes ten grondslag? In ons literatuuronderzoek komen twee belangrijke dimensies naar voren: de betrouwbaarheid en de competenties van politieke actoren. Deze dimensies zijn in het verleden niet systematisch onderzocht. Daarom gebruiken we een survey-onderzoek onder burgers, met daarin zowel open als gesloten vragen. Uit onze eigen analyse van de antwoorden blijkt dat betrouwbaarheid en competenties inderdaad de twee relevante dimensies zijn, maar dat ze uit meer elementen bestaan dan op basis van eerder onderzoek te verwachten was. De betrouwbaarheid van politieke actoren betreft een algemene inschatting van integriteit, maar ook een inschatting van de mate waarin politieke actoren zich aan hun beloften houden, of ze gemotiveerd worden door het publieke belang in plaats van hun eigen belang en of ze zich responsief opstellen ten opzichte van het publiek. De competentie van politieke actoren betreft een algemene beoordeling van de competentie, als ook een mening over of ze daadkrachtig zijn en zich bewust zijn van belangrijke problemen. Bovendien kunnen we vaststellen dat burgers met negatieve attitudes andere zaken noemen dan degenen met positieve attitudes. Degenen met een positieve houding noemen vaak algemeenheden; zo stellen ze dat politieke actoren hun best doen en competent zijn. Mensen met een negatieve houding zijn vaak specifieker en stellen dat politieke actoren niet doen wat ze beloven, gemotiveerd worden door eigen belang, niet daadkrachtig zijn en niet weten wat belangrijk is voor de burger.

In **hoofdstuk 2** bestuderen we in hoeverre **inhoudelijke en strategische berichtgeving invloed heeft op politiek cynisme**. Om de mogelijk ongunstige effecten van de strategische berichtgeving en de mogelijk gunstige effecten van de inhoudelijke berichtgeving te testen combineren we een inhoudsanalyse van de berichten over de verkiezingscampagne voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 met een panel survey onder burgers, gehouden tussen september 2006 en november 2006. Met de inhoudsanalyse brengen we in kaart hoeveel inhoudelijk en strategisch nieuws er in de verschillende media (televisie en kranten) is verschenen. In de survey meten we in hoeverre burgers deze verschillende media daadwerkelijk gebruikten. Door het mediagebruik van burgers in de survey te koppelen aan de hoeveelheid inhoudelijk en strategisch nieuws in de inhoudsanalyse, kunnen we inschatten aan hoeveel inhoudelijk en strategisch nieuws individuele burgers zijn blootgesteld. Vervolgens onderzoeken we de invloed van blootstelling aan inhoudelijk en strategisch

nieuws op de mate van politiek cynisme. In tegenstelling tot sommige andere onderzoeken, vinden we geen effecten van strategische berichtgeving op cynisme. Wel vinden we een verlagend effect van inhoudelijke berichtgeving op politiek cynisme, maar dan alleen bij jongeren (18-34 jarigen). Met andere woorden: inhoudelijke berichtgeving maakt jongere burgers minder cynisch. Niet-jonge burgers hebben relatief stabiele attitudes, die in het algemeen niet zo snel meer veranderen tijdens een verkiezingscampagne, terwijl de jongere burgers hun attitudes juist nog aan het ontwikkelen zijn en daarom gemakkelijker kunnen worden beïnvloed door berichtgeving in de media.

In **hoofdstuk 3** bestuderen we **het effect van politiek cynisme op kiezersgedrag**. Hiervoor gebruiken we dezelfde survey als voor hoofdstuk 2. Burgers kunnen op twee manieren hun onvrede uiten: door een andere partij te kiezen dan de vorige keer of door helemaal niet te stemmen. Daarom meten we zowel de gevolgen van cynisme voor onzekerheid en volatiliteit als voor de opkomst. Een burger die twijfelt en wisselt tussen twee ideologisch verwante partijen verschilt sterk van iemand die twijfelt en wisselt tussen partijen die ideologisch zeer verschillend zijn. Onze meetinstrumenten voor kiezersonzekerheid en –volatiliteit meten daarom in hoeverre de partijen waartussen iemand twijfelt of wisselt ideologisch sterk verschillen. Het blijkt dat cynische burgers meer twijfelen over partijkeuze en vaker van partij wisselen dan minder cynische burgers. Bovendien heeft cynisme wel een verlagend effect op opkomstintentie, maar niet op de daadwerkelijke opkomst tijdens de verkiezingen.

In **hoofdstuk 4** beoordelen we wederom wat **de effecten van nieuwsberichten op politiek cynisme zijn**, maar dit keer in een experimenteel design, gemeten tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam in 2010. Deze studie is bewust beperkt tot jongere burgers (18-25 jarigen). Naast de effecten op cynisme kijken we naar de effecten op twee aspecten van het kiezersgedrag: opkomstintentie en kiezersonzekerheid. Daarnaast onderzoeken we wat het effect is van een combinatie van inhoudelijke en strategische inhoud in één nieuwsbericht. Dat laatste is nog niet eerder gedaan. Terwijl strategische berichtgeving een verhogend effect blijkt te hebben op cynisme onder jongeren met een laag kennisniveau en inhoudelijke nieuwsberichten voor geen enkele groep een effect hebben op het cynisme, heeft de combinatie van strategie en inhoud een licht verlagend effect op de mate van cynisme onder jongeren met een hoog kennisniveau. Met betrekking tot kiezersgedrag vinden we dat alle soorten nieuwsberichten een verhogend effect hebben op de opkomstintentie onder jongeren met een laag kennisniveau. Met andere woorden: zodra deze jongeren over politiek lezen zijn ze meer geneigd te gaan stemmen. Het maakt dan eigenlijk niet zo veel uit wat voor soort nieuws ze lezen of zien. Jongeren met een hoog kennisniveau gaan daarentegen meer

twijfelen na het lezen van inhoudelijke berichtgeving. Zij heroverwegen hun partijkeuze naar aanleiding van nieuwe informatie.

De antwoorden op de onderzoeksvragen

De vier studies samen geven ons verschillende inzichten in de onderzoeksvragen. Ten aanzien van de vraag **in hoeverre de strategische en inhoudelijke berichtgeving van invloed is op politiek cynisme** – geven de studies een gemengd beeld. In hoofdstuk 2 vinden we een verlagend effect van inhoudelijke berichtgeving op politiek cynisme onder jongere burgers, terwijl we in hoofdstuk 4 vinden dat de combinatie van inhoudelijke en strategische berichtgeving een verlagend effect heeft op politiek cynisme onder jonge burgers met een hoger kennisniveau. Verder vinden we in hoofdstuk 2 op basis van de inhoudsanalyse en survey geen effect van strategische berichtgeving op de mate van politiek cynisme, terwijl we in hoofdstuk 4 in het experiment onder respondenten met een laag kennisniveau een verhogend effect vinden.

De verschillende resultaten hebben gedeeltelijk methodologische oorzaken, die we in de conclusie uitgebreid bespreken. Daarnaast zijn er waarschijnlijk ook substantiëlere oorzaken. Het is goed mogelijk dat strategisch nieuws alleen een korte termijn snel vervagend effect heeft op politiek cynisme en dat inhoudelijk nieuws juist een duurzaam effect heeft dat zich opbouwt door herhaalde blootstelling. Op de korte termijn kan nieuws over de strategieën van politieke actoren leiden tot cynisme onder burgers. Inhoudelijk nieuws heeft wellicht alleen effecten bij herhaling: als de burgers telkens worden blootgesteld aan media-berichtgeving over inhoudelijke standpunten en de maatschappelijke doelen van politici, dan kan dit geleidelijk leiden tot een toename van positieve gevoelens over deze actoren. Daarnaast is het mogelijk dat strategische berichtgeving alleen tot cynisme leidt als inhoudelijke berichtgeving niet of nauwelijks wordt aangeboden. In de praktijk is nieuws zowel strategisch als inhoudelijk van aard, vaak zijn beide zelfs gecombineerd in één nieuwsitem. Op de lange termijn worden burgers derhalve veelal blootgesteld aan een combinatie van zowel strategische als inhoudelijke berichtgeving. Zoals blijkt in hoofdstuk 4 “neutraliseert” inhoudelijk nieuws de ongunstige effecten van strategisch nieuws op cynisme.

De tweede onderzoeksvraag die we willen beantwoorden in dit proefschrift is **in hoeverre politiek cynisme kiezersgedrag beïnvloedt**. De focus ligt op verschillende aspecten van kiezersgedrag: zowel op de opkomstintentie en de daadwerkelijke opkomst als op kiezersonzekerheid en -volatiliteit. We vinden dat cynisme invloed heeft op opkomstintentie, maar niet op de opkomst. Het feit dat burgers als gevolg van cynisme wel

vaker twijfelen en wisselen, maar cynisme geen invloed heeft op de opkomst, heeft wellicht te maken met het politieke systeem. In Nederland hebben gemiddeld ongeveer tien partijen zetels in het parlement en nieuwe partijen kunnen relatief eenvoudig zetels bemachtigen. Dit is anders dan in sommige andere landen waar slechts enkele partijen zetels in het parlement hebben en er voor nieuwkomers weinig ruimte is. Ontevreden burgers hebben in Nederland derhalve, afgezien van niet stemmen, nog een tweede alternatief: overstappen naar een andere partij. Cynisme heeft dan ook wel een meetbaar effect op kiezersonzekerheid en -volatiliteit.

De implicaties

In de conclusie besteden we aandacht aan **enkele bredere implicaties** van het onderzoek. Hier vatten we die kort samen. Ten eerste stellen we dat **een meetinstrument voor politiek cynisme aan twee criteria zou moeten voldoen**. Allereerst moet het mogelijk zijn onderscheid te maken tussen verschillende niveaus van cynisme: tussen een beetje cynisch en heel erg cynisch. Bovendien moet er zowel aandacht worden besteed aan de verschillende elementen van de betrouwbaarheid van politici als aan de verschillende elementen van hun competentie. Met betrekking tot betrouwbaarheid van politieke actoren zou een meetinstrument de volgende elementen moeten bevatten: (1) een algemeen gevoel van hun eerlijkheid, (2) of ze zich aan hun beloften houden, (3) of ze gemotiveerd worden door het publieke belang in plaats van hun eigen belang en (4) of ze zich responsief opstellen ten opzichte van het publiek. Met betrekking tot de competentie van politieke actoren, zou een meetinstrument informatie moeten verschaffen over: (1) algemene aspecten van hun competentie, (2) of ze daadkrachtig zijn en (3) of ze zich bewust zijn van belangrijke maatschappelijke problemen. In de schaal die we in hoofdstuk 2, 3 en 4 gebruiken zijn deze elementen verwerkt.

Ten tweede evalueren we de ontwikkelingen. **Hoe "erg" is politiek cynisme en hoe "erg" zijn kiezersonzekerheid en -volatiliteit?** Met betrekking tot cynisme hangt het antwoord van verschillende aspecten af, zoals wat cynisme betekent voor burgers, hoeveel burgers cynisch te noemen zijn, of bepaalde groepen burgers specifiek cynisch zijn en met welke andere attitudes cynisme gecombineerd wordt. Met betrekking tot kiezersonzekerheid en –volatiliteit wordt wel gezegd dat burgers eindelijk bewust beginnen te kiezen, in plaats van vanzelfsprekend en automatisch elke keer op dezelfde partij te stemmen. Onzekerheid en volatiliteit worden gedeeltelijk bepaald door het electorale systeem. In een consensus-democratie zijn de onzekerheid en volatiliteit relatief hoog. Het is mogelijk dat kiezers met

zeer stabiele ideologische voorkeuren telkens tussen partijen wisselen, omdat die partijen veel op elkaar lijken. Het is daarom relevant tussen welke partijen burgers twijfelen en wisselen.

Ten derde beargumenteren we dat het belangrijk is om **in onderzoek te kijken naar zowel gunstige als ongunstige effecten van mediagebruik.** Eerder onderzoek was vaak specifiek gericht op de ongunstige effecten, terwijl we in hoofdstuk 4 zien dat berichtgeving tegelijkertijd gunstige en ongunstige effecten kan hebben. Zo blijkt dat mensen met weinig politieke kennis weliswaar iets cynischer worden van strategische berichtgeving, maar door alle soorten berichtgeving meer geneigd zijn te gaan stemmen. Wie alleen kijkt naar de effecten van nieuwsberichten op cynisme ziet een ongunstig beeld dat niet overeenkomt met de werkelijkheid, die veel genuanceerder is.

Ten vierde is het **verschil tussen meerderheidsdemocratieën en consensus-democratieën** van belang. Veel onderzoek wordt in de Verenigde Staten uitgevoerd; een meerderheidsdemocratie. De onderzoeksresultaten uit de VS kunnen niet één op één met Nederland en andere landen vergeleken worden. Het democratisch stelsel kan immers van invloed zijn op de aard, omvang en gevolgen van politiek cynisme. Burgers in meerderheidsdemocratieën zijn gemiddeld cynischer, maar het is goed mogelijk dat burgers ook over specifieke elementen cynischer zijn in meerderheidsdemocratieën, terwijl burgers over andere elementen cynischer zijn in consensusdemocratieën. De gevolgen van cynisme zijn wellicht ook anders. In de Nederlandse consensusdemocratie leidt cynisme wel tot onderzekerheid en volatiliteit, maar niet tot een lagere opkomst. Het is goed mogelijk dat cynische burgers in een meerderheidsdemocratie – waar burgers kunnen kiezen tussen maar twee partijen – wel besluiten af te haken, zodat cynisme wel van invloed is op de opkomst.

Ten vijfde leggen we de nadruk op het feit dat we **wel media effecten vinden onder jongere burgers, maar niet onder de rest van de bevolking**. Dit heeft zowel implicaties voor wetenschappelijk onderzoek als voor de maatschappij. Het is ontzettend lastig om media effecten in wetenschappelijk onderzoek in kaart te brengen, omdat ze vaak subtiel zijn. We denken dat het daarom verstandig is om onderzoek naar de effecten van mediagebruik uit te voeren onder jongere burgers, die in het algemeen de minst stabiele attitudes hebben. Op basis van ons onderzoek zijn de te verwachten effecten onder hen het grootst. Daarnaast denken we dat het zinvol is om jonge burgers te vergelijken met niet-jonge burgers, om te bepalen welk soort media effecten groter zijn onder jongeren en welke juist niet.

Ook de maatschappelijke gevolgen zijn relevant. Het door ons gevonden verlagende effect van inhoudelijk nieuws op politiek cynisme suggereert dat als jongere burgers gecon-fronteerd worden met inhoudelijke informatie, ze beter gaan begrijpen waar politiek over gaat

en waarom politieke actoren op een bepaalde manier handelen, waardoor ze een positiever beeld van politieke actoren krijgen. In de praktijk is het echter lastig om jongeren te confronteren met inhoudelijke informatie, vooral als ze niet meer op school zitten. Een deel van de cynische burgers is juist niet in politiek geïnteresseerd. Terwijl burgers vroeger, toen er maar een paar televisiezenders waren, op televisie bijna automatisch politiek nieuws zagen tussen andere programma's door, kunnen ze tegenwoordig op televisie en ook op internet precies die informatie consumeren die ze interessant vinden en dat is voor weinig jongeren politiek nieuws. De meeste Nederlanders zien, horen of lezen nog bijna dagelijks nieuws. Onder jongeren is het nieuwsgebruik echter lager dan onder ouderen en de uitdaging is hoe ze bij de politiek te blijven betrekken.

Ten slotte

De resultaten van dit proefschrift suggereren dat er in het algemeen **weinig reden tot zorg is over de invloed van nieuwsberichten op politiek cynisme en kiezersgedrag**. De aard van de berichtgeving over politiek is veranderd: strategisch nieuws komt meer voor. Dit gaat deels ten koste van de inhoudelijk nieuws, dat echter zeker niet is verdwenen. Strategische berichtgeving kan nadelige gevolgen hebben, maar niet als het wordt gecombineerd met inhoudelijke berichtgeving, hetgeen in Nederland het geval is. Zolang media strategisch nieuws combineren met inhoudelijke berichtgeving, leidt strategische berichtgeving als zodanig niet tot politiek cynisme.

Toch is er **een groep burgers waar we ons wel degelijk zorgen over moeten maken**: jonge burgers met lage politieke kennis en interesse. We vinden dat nieuwsberichtgeving in deze groep gunstige effecten heeft op de opkomst, maar het is ook de enige groep waarvoor we kunnen vaststellen dat strategisch nieuws leidt tot meer politiek cynisme. Voor de huidige jonge generatie is het veel gemakkelijker dan voor eerdere generaties om politiek nieuws te vermijden. Het kleine beetje politiek nieuws waaraan jonge burgers met weinig politieke interesse blootgesteld worden, kan derhalve grote effecten hebben op hun politieke attitudes en gedrag. De uitdaging voor politiek en media is daarom deze jongere burgers te bereiken met inhoudelijke politieke informatie. Dit is noodzakelijk, want het is juist deze groep die door een gebrek aan inhoudelijke politieke informatie in een cynisme-spiraal terecht kan komen.